

TARİHTEN GÜNÜMÜZE ÇEÇENİSTAN-RUSYA İLİŞKİLERİ: PUTİN VE KADİROVLAR DÖNEMİ

Muhammet Cihad BUDAK* - Doç. Dr.İsmail ERMAĞAN**

Öz

Çeçen ve Rusların mücadelesi Rusların stratejik olarak gördükleri Kuzey Kafkasya topraklarına hakim olmak istemesiyle başlayıp günümüze kadar devam etmiştir. Çarlık Rusya'sına karşı Çeçenler Şeyh Mansur ve Şeyh Şamil gibi İmamların öncülüğünde savaş açmıştır. Çarlık Rusya'sından Sovyet dönemine geçişte ve Sovyet döneminde bağımsızlık hedefinde bazı kalkışmalar olsa da, İmamlar dönemindeki gibi bir hareket oluşmamıştır. Ancak Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılması ve Sovyet yönetimindeki devletlerin bağımsızlıklarını ilan etmesiyle Çeçenlerde de bağımsızlık hareketlerine girişmişlerdir. 1994 ve 1999 yıllarında Ruslar tarafından başlatılan iki farklı savaşta Çeçenler ciddi kayıplar vermiş, nüfuslarının büyük bir bölümü ya hayatını kaybetmiş ya da ülkesini terk etmek zorunda kalmıştır. Ruslar ise askeri kayıplarının yanı sıra ekonomik olarak zararlar yaşamıştır.

Anahtar kelimeler: Çeçenistan, Rusya, Kafkasya, Gazavat.

From Past To Present Chechnya-Russia Relations:

Putin And Kadyrov's Period

Abstract

The struggle between Chechens and Russians started when Russia wanted to dominate the North Caucasus, which was regarded as strategically important by Russians, and the struggle still continues today. Chechens declared war against Tsarist Russia under the leadership of Imams such as Sheikh Mansur and Sheikh Shamil. Although there had been revolts for independence during the transition to the Soviet Period and the Soviet Times, independence movements were not similar to the ones occurred in Imams' period. However, after the dissolution of the Union of Soviet Socialist Republics (USSR) and subsequent declarations of the independence by the countries previously under the Soviet rule, Chechens initiated their independence movements. During two

* İstanbul Medeniyet Üniversitesi Yüksek Lisans Mezunlu.

** İstanbul Medeniyet Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü.

different wars started by Russia, Chechens had serious damages, a large portion of their population either died or had to leave their countries. Russians also experienced military deaths and economical damages.

Keywords: Chechnya, Russia, Caucasia, Gazavat.

Giriş

Birçok farklı etnik kimliğin yaşadığı Çeçenistan, Kuzey Kafkasya’da yer almaktadır. Bu bölge, sahip olduğu çeşitli yer altı zenginlikleri ve jeopolitik konumu sebebiyle tarih boyunca Rusya tarafından stratejik topraklar olarak görülmüştür.¹ Kuzey Kafkasya topraklarında herhangi bir milletin ayaklanması ve bağımsızlık istemesi Rusya’nın dış politik kabullerine uygun bir durum değildir.² Bakü-Novorossisk petrol boru hattının geçtiği Grozny’yi de içine alan Çeçenistan’ın bağımsızlık talebi, Rusya ile savaş çıkartmıştır.³

Topraklarında 100 farklı ulusu (bazı kaynaklara göre 180) barındıran Rusya dünyada en fazla etnik kimliğe sahip devletlerden biridir. Ancak toplumun %81’i gibi büyük bir kısmı Ruslar tarafından oluşur.⁴ Ruslardan sonra en çok nüfusa sahip olanlar ırk Tatarlardır. Rusya devletindeki etnik toplulukların çoğunluğu 400 binin altındayken, 7 etnik topluluğun nüfusu bir milyondan fazladır.⁵ “Rusya Federasyonu içerisindeki toplam nüfusun büyük bir çoğunluğunu oluşturan Ruslar, Çarlık döneminde toplam nüfusun %44’ünü, Sovyet döneminde ise nüfusun yaklaşık olarak yarısını oluşturuyorlardı.”⁶

Çeçenistan sorunu Müslümanlar tarafından tarih boyunca kanayan bir yara olarak görülmüştür. Özellikle farklı zamanlarda yapılan sürgünlerle 2 ile 10 milyon arası Kafkas göçmeninin⁷ yaşadığı tahmin edilen Türkiye’de de Çeçenistan konusu önemsenen konular arasındadır. I. ve II. Çeçen Savaşı ile beraber üst düzeye çıkan bu hassasiyet, savaşın bitmesiyle beraber başka bir boyut almıştır; bu noktada Çeçenistan bağlamında Rusya ile yürütülecek bir “kazan-kazan” stratejisinin başka bir makalenin konusu olduğu hatırlatılmalıdır.

¹ John F. Baddeley, *The Russian Conquest of the Caucasus Paperback*, Nabu Press, 2010; Anatol Lieven, *Chechnia: Tombstone of Russian Power*, New Haven: Yale University Press, 1999; Ben Fowkes (Ed), *Russia and Chechnia The Permanent Crisis*, Macmillan Press Ltd., London 1998; Erol Taymaz, *Çeçenistan’da Gelişen Olayların Tarihsel Arka Planı*, Ankara 1995; Anıl Çeçen, “Çeçenistan Dosyası”, *Yeni Avrasya*, Ankara 2002; Özcan Özen-Osman Akınhay (Der.), *Çeçenistan: Yok Sayılan Ülke*, Everest Yayınları, İstanbul 2002.

² Robert Seely, *Russo-Chechen Conflict, 1800-2000: A Deadly Embrace*, Frank Cass Publishers, London 2001.

³ Pontus Sirén, “The Battle For Grozny: The Russia Invansion of Chechnia, December 1994-December 1996”, Ben Fowkes (Ed.), *Russia and Chechnia The Permanent Crisis*, Macmillan Press Ltd, London 1998, p. 87-169.

⁴ İrfan Kaya Ülger (Editör), *Putin’in Ülkesi: Yeni Yüzyıl Eşiğinde Rusya Federasyonu Analizi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2015.

⁵ Rahmi Deniz Özbay, Abdüllatif Çeviker-Faruk Bal (Editör), “Kuzey Kafkasya’dan Göçler ve Türkiye’de Kafkasyalılar”, *Türk İslam Dünyasında Göç ve Göç Yönetimi, Akademik Kitaplar*, 2016, s. 267-290; Liaisan Şahin, “Rusya Federasyonu’nun Etnik ve Dinsel Yapısı”, *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, C. III, Sayı: 2, Sonbahar 2016, s. 16.

⁶ Şahin, “a.g.m.”, s. 17.

⁷ Ayça Günkü Vurucu, *Muş İlindeki Kafkas Kökenli Halklar*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Nisan 2014, s. 7.

Bu çalışma, Çeçen-Rus ilişkilerini Çarlık dönemi, Sovyetler dönemi ve Rusya Federasyonu dönemi olmak üzere tarihten günümüze uzanan bir perspektifle analiz etmektedir. Bilinmektedir ki, “tarihten günümüze”, oldukça geniş bir zaman dilimini ve farklı dinamikleri kapsayan riskli bir yöntemdir. Örneğin sadece Osmanlı döneminde Çeçenlerin Rusya İmparatorluğu’na karşı pozisyonları bile kendi içinde farklılık arz etmekte ve farklı kaynaklardan çalışmaya konu olmaktadır. Mesela Çeçenlerin Kırım’ın istilasına bakışı Rus ve Osmanlı basınında yer almıştır. Yine de bugünü analiz ederken tarihsel arka planı yansıtmamanın ve ilişkileri dönemlere ayırarak resmetmenin, fayda üreteceği düşünülmektedir. Bu çalışma son tahlilde, gerek Rusya iç politikasına gerekse Çeçenistan ile ilişkisine ilişkin Putin döneminde Çeçenistan’daki Kadirov’lar yönetimiyle tesis edilen işbirliğini, uluslararası güncel gelişmeler bağlamında öne çıkan bir gelişme olarak irdelenir bulmaktadır.

1. Çarlık Döneminde Çeçenistan

Çeçenlerin Ruslar ile ilişkileri Çarlık dönemine kadar uzanmaktadır. Çar I. Petro’nun, “Mümkün olduğu kadar Hindistan ve İstanbul’a yakın olmak gerekir. Zira buraya hükmeden dünyaya hükmeder’ düşüncesini ortaya attığı 1722’den beri yönetime gelen tüm çarlar, bu amacı gerçekleştirmek için en büyük engel olarak Kırım’ı, Türkistan’ı, Kuzey Kafkasya’yı ve halklarını görmüşlerdir.”⁸ Rusya’nın sıcak denizlere doğru genişleme politikası çerçevesinde Rusya ile Kafkas halkları arasındaki gerginlikler 18. yüzyılın sonlarında başladı ve bu yıllardan itibaren Çeçenler Şeyh Mansur, Şeyh Şamil gibi liderler önderliğinde direniş hareketlerine katıldılar.⁹

Ruslar için Çeçen meselesi, 1783 tarihinde Azak Kalesi’ni alarak Kafkasya’ya komşu olmalarıyla başlamıştır. Diğer Müslüman halklar gibi Çeçenler de Ortodoks Rus Çarlığı’nın istilasına karşı harekete geçmişlerdir. Çeçen direnişi aralıklı olarak 19. ve 20. yüzyılda da devam etmiştir. Ruslara karşı ilk silahlı direniş Osmanlı Devleti tarafından desteklenen Şeyh Mansur tarafından başlatılmış, ancak bu direniş 1878 Osmanlı-Rus Savaşı’ndan sonra Ruslar tarafından bastırılmıştır. Şeyh Mansur döneminin ardından 30 yıl sürecek olan ve kritik mücadelelerin görüldüğü Şeyh Şamil dönemi başlamıştır.¹⁰

Şeyh Mansur 1785’te Çeçenistan’da halkı Ruslara karşı teşkilatlanmaya ve direnmeye çağırması ve “Gazavat Hareketi”ni¹¹ başlatmıştır. Ruslara karşı ciddi bir mücadele veren, Kafkasyalıları Rus yayılcılığına karşı tek bayrak altında toplamayı başaran ilk lider olan fakat Çarlık Rusya’nın düzenli orduları karşısında tutunamayan Şeyh Mansur o dönemde Osmanlı Devleti’nin elinde olan Anapa Kalesi’ne sığınmıştır. Ancak kalenin düşmesinin ardından ele geçirilerek ölene kadar esir edilmiştir.¹²

⁸ Ramazan Özey, *Kafkasya ve Kafkas Ülkeleri Coğrafyası*, Pegem Akademi, Ankara 2017, s. 31-32.

⁹ Fatih Mustafa Altun, *Çeçen Sorunu ve Rusya’nın Terörle Mücadele Politikaları*, s. 4-5.

¹⁰ Mustafa Budak, “Çarı Dize Getiren Kafkas Kartalı”, *Vuslat Dergisi*, Sayı: 198, Aralık 2017, s. 18.

¹¹ Gazavat Hareketi hakkında geniş bilgi için bkz. Abdullah Temizkan, “Kuzey Kafkasya’da Müridizmin Kurumsallaşması Ve Gazavat”, *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı: 25, Bahar 2010, s. 85-90.

¹² Abdullah Temizkan, “Osmanlı Devleti İle Rus Çarlığı Arasında İmam Mansur”, *Sufi Araştırmaları*, Mevlana Düşüncesi Araştırmaları Derneği, Sayı: 18, <http://www.academia.edu/>, (8.12.2017), s. 15-32.

1834 yılında ise Gazavat Hareketi'ne lider olarak Şeyh Şamil seçilmiştir. Şamil ve askerleri 1837'de Ruslarla girdiği bir savaşta Ruslara büyük bir kayıp yaşatmıştır. Rus Çar'ı bu olayın ardından Şamil'e bu savaştan vazgeçmesi için bir mektupla teklif yapsa da Şamil'i razı edememiştir. Kafkas güçlerinin bu direnişi karşısında ciddi kayıplar veren Ruslar Kırım Savaşı'ndan da yenik ayrılmışlardır. Bu yenilgilerin ardından yeni gelen Rus Çar'ı kurmuş olduğu orduyla 1859 yılında Şamil'i esir almış ve yaklaşık 10 yıllık esaretten sonra hacca gitmek için Çar'dan izin alan Şamil Medine'de vefat etmiştir.¹³ Şamil'in ele geçirilmesinin ardından 5 yıl daha mücadeleye devam eden Çeçenlerin direnişi 1864 yılında bastırılmıştır.

Rusya açısından Kafkasya, güneye doğru yol almak ve Orta Asya'da hâkim olmak için önemli bir dayanak noktası teşkil etmekteydi. Rusya bu önemli dayanak noktasını ele geçirip Hazar'ı bir iç deniz haline getirmeyi ve bölgeye tam olarak hâkim olmayı amaçlamaktaydı. Bu planlar, "Rusya'yı iki Müslüman devlet olan İran ve Osmanlı ile karşı karşıya getirmekteydi. Böylece Rusya; Karadeniz, Balkanlar ve Kuzey Kafkasya'da Osmanlı ile Güney Kafkasya da ise İran ile mücadeleye girdi. Süre gelen bu savaşlar ve Şamil'in esir edilmesinin ardından, Kafkaslardaki binlerce Müslüman topraklarından sürülerek Osmanlı topraklarına gönderilmiştir. Bu zorunlu göç politikasından Abhazlar, Çerkezler, Adıgeler, Karaçaylar, Balkarlar ve Çeçenler etkilenmiştir."¹⁴

Şeyh Şamil'in ülke topraklarını savunmak ve sömürülmesini engellemek için Ortodoks Rus Çarlığı'na karşı cihad anlayışıyla yürütmüş olduğu mücadelesinin sonunda esir düşmesiyle Çarlık Rusya, bölgenin hassasiyetlerini ve geleneklerini göz önünde bulundurarak politikalar yapmıştır. "Bunun sonucu olarak bölge Rus ekonomisiyle bütünleşmeye başlamış; 1912'de Rus petrol üretiminin %11,5'i Çeçenistan bölgesinden sağlanıyorken 1918'de %25'e yükselmiştir. Ancak bölgedeki bu gelişmeler Çeçenlere yarar sağlamamıştır. Çeçenler bölgenin dağlık kısımlarında yaşarken, artan ekonomik gelişmeden bölgeye yerleştirilen Ruslar ve Ukraynalılar faydalanmıştır."¹⁵

Sovyet dönemi Çeçen-Rus ilişkilerine geçmeden önce değinilmesi gereken bir diğer konu, Şeyhler veya İmamlar olarak adlandırılan dönemde Çarlık Rusya'ya karşı direnişte etkili olan tasavvuf ekolüdür. Hatta Rusya o dönemi "Müridizm Hareketi" diye adlandırmaktadır.¹⁶ Çeçenlerin bu dönemdeki liderleri Şeyh olarak adlandırılmaları tasavvufi yaklaşımdan kaynaklanmaktadır.

¹³ Süleyman Uludağ, "Müridizm", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, Cilt: 32, İstanbul 2006, s. 51; Abdullah Temizkan, "Kuzey Kafkasya Müridizmi, Müridizmin Yayılma Stratejisi ve Feodal Beylerle İlişkileri", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 2, İzmir 2009, s. 166-167; Mehdi Nüzhet Çetinbaş, "İmam Şamil ve Müridizm", Mart 2006, <http://www.vuslatdergisi.com/yaziDetay.php?id=1550&sID=55&year=2006&month=3>, (22.12.2017).

¹⁴ Jülide Akyüz Orat - Mustafa Tanrıverdi, "Kafkaslardan Kars'a Hüzünlü Yolculuk", *146. Yılında 1864 Kafkas Göçü (Savaş ve Sürgün)*, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2014, s. 219-243.

¹⁵ Caner Yeşil, "Çeçen Sorunu ve Günümüzde Çeçenistan (Rapor)", <http://www.academia.edu/>, 2005, s. 2-3.

¹⁶ Uludağ, "Müridizm", s. 51; Temizkan, "Kuzey Kafkasya Müridizmi, Müridizmin Yayılma Stratejisi ve Feodal Beylerle İlişkileri", s. 166; Çetinbaş, "İmam Şamil ve Müridizm", Mart 2006, <http://www.vuslatdergisi.com/yaziDetay.php?id=1550&sID=55&year=2006&month=3>, (22.12.2017).

Şeyh Mansur'un Kafkasya'daki farklı etnik kimliğe sahip kişileri toplayarak Ruslara karşı mücadele başlatmasının ve daha sonra Şeyh Şamil'in lider olarak seçilmesi ve ona itaati, Müridizm'in yani tasavvufun bir sonucudur.

2. Sovyetler Birliği Döneminde Çeçenistan

Şeyh Şamil'in ve ardından Osmanlı'nın bölgede etkisinin kırılmasıyla Çeçenler hem güç olarak hem de farklı politikalarla Rusya bünyesine katılmıştır. Bunu takip eden yıllarda ise Çarlık Rusya Sovyet yönetimine geçiş yapmış ve Çeçenler 125 yıl Sovyet yönetiminde yaşamıştır. Bu dönemde Çeçenler, Sovyet yönetimine geçiş yapan Rusların zorunlu göç politikalarına maruz kalmışlardır.¹⁷

1917 yılında Bolşevik devrimiyle beraber Çarlık yönetimi yerine komünist devlet anlayışını benimseyen SSCB geldi. Böylece Bolşevik devrimiyle yıkılan Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti içerisinde yer alan Çeçenistan'ın kaderi tekrar Rus yönetimine bırakılmış oldu.¹⁸ Mayıs 1922'de bağımsızlıklarını ilan eden Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan sosyalist idareyi benimsemiş birer cumhuriyet oldular. Bu bağımsızlık hareketinden etkilenen Kuzey Kafkasya bağımsızlığını ilan etmek istediye de başarılı olamadı. Bu dönemde Uzun Hoca liderliğinde Bolşeviklere karşı başlatılan harekât bastırılmış ve Çeçenler Sovyet döneminde, 1936 yılı sonrasında, Çeçen-İnguş Otonom Cumhuriyeti içinde yer almıştır.¹⁹

1940 yılına gelindiğinde Çeçenler için en büyük sıkıntılardan biri başlamış oldu. Sovyet lideri Josef Stalin ile Sovyet yönetimi Almanlarla olası bir savaşta Çeçenlerin ayaklanmasından korkuyordu. Bu nedenle Yüksek Sovyet Birliği toplanarak Çeçen sorununa bir son vermeye karar vermiştir. Bu karar ile tüm halkı Orta Asya ve Sibirya'ya sürgün edip, Çeçen-İnguş Cumhuriyeti lağvedilecek ve bu bölgeye Rus ve diğer Sovyet halkları yerleştirilecekti. II. Dünya Savaşı'nda kendilerine stratejik hedef olarak Bakü petrol kuyularını belirleyen Almanlar ilerleme kaydetmeler de sonunda yenildiler ve çekilmek zorunda kaldılar. Çeçenler II. Dünya Savaşı'nda Naziler ile iş birliği yapmakla suçlanmıştır. O sebeple, 23 Şubat 1944'te Kızıl Ordu'nun 26. kuruluş yıldönümünün kutlanması amacıyla meydanlardaki şenliklere çağrılan Çeçenler ve İnguşlar, binlerce ölüme sebep olacak bir göçe mecbur bırakıldılar. Toparlanmaları için çok az bir süre tanınan Çeçenler, yanlarına yok denecek kadar az malzeme alabildiler ve geride bıraktıkları tüm malları ve hayvanlarına el konuldu. *"Zor kullanılarak Kazakistan ve Sibirya'ya sürülen Çeçen ve İnguşların %20'si kötü hava koşulları ve açlıktan hayatlarını kaybetmiştir. Hayatını kaybedenler sadece göç esnasındakilerle sınırlı değildir; yerleştirildikleri yerlerde iklim koşullarının zorluğu ve salgın hastalıklar sebebiyle de pek çok kişi hayatını kaybetmiştir. Çeçen ve İnguş halkının sürgündeki nüfus kaybının %38*

¹⁷ Valery Tishkov, *Chechenya: Life In A War-Torn Society*, University of California Press, London 2004, s. 73.

¹⁸ *Yenicihan Word Press.com*, "Çeçenistan'ın Bağımsızlık Mücadelesi", <https://yenicihan.wordpress.com/2017/05/18/osmanlinin-yikilisiyle-dogan-sorunlar-1/>, (12.11.2017).

¹⁹ Yeşil, "Çeçen Sorunu ve Günümüzde Çeçenistan", s.1-4.

olduğu tahmin edilmektedir.”²⁰ “Bu göç esnasında ve sonrasında hayatını kaybeden Çeçen sayısının 200.000 kişi civarında olduğu kaydedilmiştir.”²¹

5 Mart 1953’te Stalin’in ölmesiyle Çeçenlere yönelik baskılar azalmış, seyahat ve oturma izinleri almaları kolaylaşmıştır. 1957 yılında Çeçen-İnguş Cumhuriyeti’nin Sovyet Rusya’nın bir parçası olarak tekrar kurulması kabul edilmiştir. Bu tarihten itibaren sürgün edilen Çeçenler tekrar yurtlarına dönmeye başladılar. Ancak Çeçenler döndüklerinde bölgede yer sorunu, işsizlik gibi büyük sorunlarla karşılaştılar.

İfade etmek gerekirse; “Sovyet Rusya’nın göçler dışında izlediği diğer önemli politikalarından asimilasyon ve dinsizlik (ateizm) anlayışına karşı, tarikatlar insanların en büyük dayanak noktası olmuş ve Müridizm anlayışı ile Çeçen direniş fikri canlı tutulmuştur.”²²

3. Rusya Federasyonu Döneminde Çeçenistan

Sovyetler Birliği’nin zayıflamaya başlamasıyla beraber 1980’lerin sonunda Çeçen muhalif söylemlerde artmaya başlamıştır. 1985 yılında Glasnost yani açıklık politikasının başlatılmasıyla beraber Çeçen muhalif fikirler daha gür bir şekilde seslendirilmiştir. 1989 yılı sonrasında siyasal hareketler ve dini motifli örgütler Çeçenistan’da ortaya çıkmaya başlamıştır. Bunlar arasında Vaniah Demokrat Partisi, Çeçen Bart Komitesi, Çeçen ve İnguş Halk Cephesi ve Kafkas Topluluğu sayılabilir.²³

Sovyet yönetiminin etkisini kaybetmesiyle Baltık ülkelerinde de ayaklanmalar başlamıştı. Baltık ülkelerindeki ayaklanmaları bastırması için Tuğgeneral Cahar Dudayev’e emir verilmiştir. Ancak Cahar Dudayev bu emri yerine getirmemesi üzerine Çeçenistan’a sürülmüştür.

Çeçen olan Cahar Dudayev 1944 yılındaki büyük sürgünde ailesiyle Kazakistan’a gitmek zorunda bırakıldı. Daha sonra tekrar ülkesine dönüp orta öğrenimini tamamlayan Dudayev, 1960 yılında Vladikafkas’taki Fen Fakültesi’ni bitirip, Rusya’nın Tombov şehrindeki hava harp okuluna kaydoldu. Askeriye içerisinde hızla yükselen Dudayev, 1984 yılında Poltava şehrine tabur komutanı olarak, 1986 yılında ise Estonya’nın Tartu kentine garnizon komutanı olarak atanır. Askeri alandaki başarılarından ötürü Tuğgenerallik rütbesi verilmiştir.

Baltık ülkelerindeki bağımsızlık hareketlerini bizzat gözlemleyen Dudayev ülkesine sürgüne yollandığında buradaki hareketliliği de görmüştür. Baltık ülkelerindeki hareketlere müdahale etmeyen Dudayev kendi ülkesindeki bağımsızlık hareketlerini desteklemiş ve bizzat içerisinde bulunmuştur.

1990 yılında Çeçen-İnguş Cumhuriyeti içerisindeki hareketlilik artmış ve Çeçen Halkı Milli Kongresi’nin kurulmasına karar verilmiştir. Çeçen-İnguş

²⁰ Cumhuriyet, “Kafkaslar ve Balkanlar’da Acı Dinmiyor”, 21 Nisan 2009, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/56876/Kafkaslar_ve_Balkanlar_da_aci_dinmiyor.html, (11.12.2017).

²¹ Mohammed Shashani, “1944 Çeçen Sürgününün Altmış Altıncı Yıldönümü”, <http://www.waynakh.com/tr/2010/02/1944-cecen-surgununun-altmis-altinci-yildonumu/>, (25.12.2017).

²² Temizkan, “Kuzey Kafkasya’da Müridizmin Kurumsallaşması Ve Gazavat”, s. 77-92; Yeşil, “Çeçen Sorunu ve Günümüzde Çeçenistan”, s. 3.

²³ Yeşil, “Çeçen Sorunu ve Günümüzde Çeçenistan”, s. 4.

köyleri ve şehirlerinden seçilen delegelerin katılımıyla kongre Grozny’de toplanmıştır. Kongrede egemenliğini ilan eden Çeçen Cumhuriyeti kongre yönetim komitesi başkanı olarak Cahar Dudayev’i seçmiştir.

1991 yılında Çeçen Halkı Milli Kongre Yönetim Komitesi Başkanı Cahar Dudayev’in desteğiyle gerçekleştirilen darbeye komünist yönetim devrilmiştir. Yapılan seçimlerle Cahar Dudayev devlet başkanı seçilmiştir. Moskova yönetimi ise yaptığı açıklama ile seçim sonuçlarını tanımadığını bildirmiştir. *“Çeçenistan yönetimi ise federasyon anlaşmasını imzalayıp bağımsızlık ilan etme yolunu seçti. Çeçenya’nın, Rusya, Ukrayna ya da Estonya gibi Sovyetler Birliği’ni oluşturan on beş cumhuriyetten biri olmayıp, Rusya Federasyonu’na bağlı olması, yani Sovyetler Birliği’nin tersine hukuki varlığını sürdüren bir yapıya ait bulunması Çeçenistan’ın statüsü sorununu gündeme taşımıştır.”*²⁴

1 Kasım 1991’de resmi olarak bağımsızlığını ilan eden Çeçenistan hem SSCB’den hem de Rusya’dan ayrılmış oldu. Kendi toprak bütünlüğünü tehdit eden bu bağımsızlık ilanını tanımayan Rusya Federasyonu, Çeçenistan’ın Rusya Federasyonu’nun bir parçası olduğunu ifade etmiştir. *“7 Kasım 1991 tarihinde Rusya Federasyonu Başkanı Yeltsin, ‘anayasal düzeni korumak’ gerekçesi ile Çeçenistan’da olağanüstü hal ilan etmiştir.”*²⁵

1 Kasım 1991 tarihinde Çeçenlerin bağımsızlığını ilan etmesinden sonra Çeçen-İnguş Cumhuriyeti dağılmış oldu. Çeçenler ve İnguşlar bu sorunu barışçıl yollarla çözdü ve iki farklı cumhuriyet kuruldu: 1 Kasım 1991 yılında kurulan bağımsız Çeçen Cumhuriyeti ve 4 Haziran 1994 yılında kurulan İnguş Cumhuriyeti.

3.1. I. Çeçen-Rus Savaşı

Kasım 1991’de Çeçenlerin Rusya Federasyonu’ndan bağımsızlıklarını ilan etmeleriyle beraber mücadele başlamış oldu. Ancak 1994 yılı yaz mevsimine kadar Rusya Federasyonu içindeki Yeltsin, Gorbaçov ve komünistler arası güç mücadelesinin de etkisiyle Çeçenistan’a askeri müdahalede bulunmamıştır. Fiili olarak asker yollamamış olsa da bir devlet geleneğine sahip olan Rusya Federasyonu boş durmamıştır; bağımsızlık kararını tanımama ve olağanüstü hal ilan etmenin yanında ekonomik ambargo da uygulamıştır. Ancak en önemlisi *“Geçici Konsey”* adı altında Dudayev hareketine muhalif olan tüm Çeçenlerin bir araya gelmesini ve silahlanmalarını sağlamıştır.²⁶

26 Kasım 1994 yılında *“Geçici Konsey”* adı altında Moskova yanlısı muhalefet Dudayev kuvvetlerine karşı silahlı saldırıya geçti. Saldırının Çeçenistan’daki demokratik güçlerce, demokrasi ve insan hakları adına gerçekleştiğini söyleyen Rusya destekli muhalefet Dudayev kuvvetleri tarafından yenilgiye uğratıldı. Dudayev kuvvetlerinin başkent Grozny’yi de almalarının ardından

²⁴ Utku Yapıcı, “Tarihsel Süreç İçerisinde Rus-Çeçen Sorunu”, <http://www.kafkasevi.com/index.php/article/detail/52>, (22.6.2018).

²⁵ Yeşil, “Çeçen Sorunu ve Günümüzde Çeçenistan”, s. 4.

²⁶ Yapıcı, “Tarihsel Süreç İçerisinde Rus-Çeçen Sorunu”, <http://www.kafkasevi.com/index.php/article/detail/52>, (22.6.2018).

Moskova'daki Boris Yeltsin yönetimi tarafından Çeçenistan'a doğrudan müdahale kararı alındı.²⁷

İçerdeki ekonomik, sosyal ve siyasal sıkıntılardan ötürü Çeçenistan'a karşı yapılacak bir askeri müdahalenin bu sıkıntıları arttıracaklarını düşünen halk olası bir operasyona olumlu bakmıyordu. Ancak Çeçenistan'ın iki saate ele geçirileceğini düşünen komutanlar operasyonun yapılması gerektiğine inanıyorlardı. Zorlanmadan çok kısa bir sürede teslim alınabileceğini düşündükleri Çeçenistan'ın topraklarındaki savaş hemen hemen 2 yıl sürmüştür.

Çeçenistan içindeki çekişmeden de rahatsız olan Çeçenler, Moskova destekli muhalefetin susturulması ve fiili müdahale kararı sonrasında Cahar Dudayev etrafında kenetlenmişlerdir. 1994 yılında savaşın başlamasıyla başkent başta olmak üzere Çeçen topraklarına hava destekli birçok operasyon gerçekleştirildi. Çeçenler, hava operasyonlarında çaresiz kaldılar. Ruslar akabinde Çeçen topraklarına karadan da girdi, ancak hiç beklemedikleri bir direnişle karşılaşmışlardır. Gerilla taktiğiyle savaşan Çeçenler Ruslara büyük kayıplar verdirdiler. Ruslar, 1995 yılının yaz aylarında büyük çarpışmalar sonunda bölgeyi işgal edebildiler.

Rusları geri çekilmeye zorlamak için Çeçen bağımsızlık hareketinin önde gelen komutanlarından Şamil Basayev, Moskova'da bir operasyon düzenlemeye karar verdi ve 150 kadar adamıyla Rus asker cenazelerini götürüyormuş gibi tabutların içinde yola koyuldu. Ancak Budennovsk şehrinde bir polis bu durumu fark ettiği için oraya saldırmak durumunda kaldı. Polislerin birçoğu etkisiz hale getirildikten sonra bir hastanede 700'den fazla kişi rehin alındı. Rusların kurtarma operasyonları da bir fayda vermeyince bu eylem dünya basınında ciddi bir şekilde ses getirdi. Çeçenistan içinde zaten beklemedikleri bir direnişle karşılaşmış binlerce askerini kaybeden Rusya, bu eylem yüzünden hem iç siyasette kontrol sorunu yaşamaya başladı hem de dünya siyasetinde küçük düşmüş oldu. Yapılan pazarlıklar televizyonlara yansıdı; Ruslar anlaşmak üzere Dudayev ile aynı masaya oturmaya ikna edildikten sonra operasyona katılanların Çeçenistan'a dönmeleri için gerekli şartların sağlanmasıyla kriz sona erdi. Ancak 23 Nisan 1996 yılında Çeçenistan Cumhuriyeti ilk Başkanı olan Cahar Dudayev bir Rus füzesiyle hayatını kaybetmiştir. Dudayev'in ölümünün ardından Zelimhan Yandarbayev başkan olmuştur. Dudayev'in öldürülmesine rağmen, Çeçenler Ağustos 1996'da Grozny'yi tekrar ele geçirmişlerdir.²⁸ Yine 1996 Ağustos ayında yapılan bir ateşkes antlaşması ile Rusya iki yıl süren savaşta yenilgiyi kabul etmiş ve geri çekilmiştir.

3.1.1. Hasavyurt Barış Antlaşması

I. Çeçen Savaşı'nı sona erdiren ateşkes antlaşmasının ardından taraflar arasında Hasavyurt Barış Antlaşması imzalanmıştır. Fakat imzalanan bu antlaşma kâğıt üzerine atılan birer imzanın ötesine geçememiştir. Çeçenya'nın

²⁷ Erol Taymaz, *Çeçenistan'da Gelişen Olayların Tarihsel Arka Planı*, Ankara 1995

²⁸ Yapıcı, "Tarihsel Süreç İçerisinde Rus-Çeçen Sorunu", <http://www.kafkasevi.com/index.php/article/detail/52>.

statüsünün belirlenmesi için beş yıllık bir süre öngörülmüş ve bununla beraber savaştan sonra neredeyse tamamen harabeye dönen başta Grozny olmak üzere zarar gören tüm şehirlerin masraflarının Rusya tarafından karşılanması kararlaştırılmıştır. Ancak Çeçenler ve bazı kesimler tarafından bu anlaşmanın büyük bir önemi daha vardır; anlaşma “Çeçenlere göre resmi olmasa da fiili olarak Çeçenlerin bağımsızlığını tanıdığı” manasına gelmekteydi. ‘Rusya Federasyonu ve İçkerya Çeçen Cumhuriyeti Arasındaki Barış ve İlişki Prensipleri Antlaşması’ cümlesini de buna bir delil olarak sunmaktadırlar. Çünkü uluslararası hukuka göre antlaşma ancak bağımsız devletler arasında imzalanabilir, burada da antlaşma kelimesi kullanıldığı için bağımsızlık kabul edilmiş olur. Diğer bir nokta ise federal bir devlet ve onun bir parçası arasındaki ilişkiler Anayasa ile belirlenirken, antlaşma metninin hiçbir yerinde Rusya Federasyonu Anayasası’ndan bahsedilmemiştir. Son olarak ise antlaşmada İçkerya Çeçen Cumhuriyeti adı geçmektedir. Bu da Çeçenlerin bağımsız devletlerine vermiş oldukları isimdir. Rusya bunu kullanarak bağımsızlığı fiili olarak kabul etmiştir.²⁹

Yapılan bu barış antlaşmasının ardından askeri çatışmalar durmuş olsa da siyasal olarak anlaşmazlık ve çatışmalar devam etmiştir. Bu çatışmaların asıl sebebi de yapılan barış antlaşmasının tam bir antlaşma olmamasıdır; çünkü tarafların ne yapacağı tam olarak belirtilmemiştir. Rusya Çeçenistan’ı kendisine bağlı bir federasyon yapmak için uğraşırken Çeçenistan da bağımsızlığını kazanmanın peşindeydi.

3.1.2. Savaşın Sonuçları

Dünyanın en donanımlı ve güçlü ordularından birine sahip olan Rusya Federasyonu’nun bu savaştan yenik olarak ayrılması, iç ve dış siyasette itibarını sarstı. İçerde yaşanan ekonomik, sosyal ve siyasal sorunlardan ötürü askeri müdahaleye olumlu bakmayan halk savaş kaybedildiğinde Moskova’nın üzerine daha çok gitti. Dışarıda ise SSCB gibi iki kutuplu dünya sistemindeki bir kutbu temsil eden ülkenin devamı niteliğindeki devletin askeri manada kendisinden çok zayıf olan bir Cumhuriyet’e yenilmesi ciddi bir prestij kaybına sebep olmuştur. Bununla beraber Çeçenistan mevzusu dünyanın daha yakın takibe aldığı bir özgürlük mücadelesi olarak görülmeye başladı. Özellikle savaşta yaşanan yıkım ve sivil ölümleri de Rusya’nın aleyhine oldu.

Savaş sonunda nereyse tamamen yıkılmış olan Çeçen şehirleri Rusya tarafından yapılacağı beyan edilmişse de öyle olmadı. Çeçenya, teknik manada dışarıdan herhangi bir destek almadan yıkılan şehirlerini onarmak zorunda kaldı. Ayrıca bunun yanında on binlerce sivil Çeçen vatandaş hayatını kaybetti. Rusya ise bu savaşta 5 ile 10 bin arasında askerini kaybetmiştir. Savaşın ekonomik maliyeti ise yaklaşık 5,5 milyar dolardır.³⁰

²⁹ Anıl Çeçen, *Çeçenistan Dosyası*, Yeni Avrasya, Ankara 2002.

³⁰ Oktay F. Tanrısever, “Moskova’nın Çeçenistan Çıkmazı Ve Çıkışı Arayışları”, *Avrasya Dosyası*, Rusya Özel Sayısı, C.6, Sayı: 4, 2001, s.182-183.

3.2. II. Çeçen-Rus Savaşı

3.2.1. Savaşa Giden Yol

II. Çeçen-Rus Savaşı'na gidilen yolda en önemli olay, I. Çeçen Savaşı sırasında Ruslar tarafından yapılan füze saldırısıyla Çeçen lider Cahar Dudayev'in öldürülmesidir. Dudayev, imamlar döneminin ardından içerdeki muhalif sesleri bastırıp tüm Çeçenleri etrafına toplamayı başaran ilk kişidir. Ancak şehit edilmesinin ardından yapılan ilk seçimde bu birliktelik sarsılmıştır. Cahar Dudayev'den sonra Şamil Basayev ve Aslan Maşadov gibi Çeçen direnişindeki en etkili isimler devlet başkanlığı için yarışmışlardır. Yapılan bu seçimlerin ardından Aslan Maşadov devlet başkanı seçilmiş, Şamil Basayev de kendisini tebrik etmiştir. Ancak Aslan Maşadov, Cahar Dudayev gibi herkesi çevresine toplayamamıştır. Burada bir neden, Çeçen kabileleri arasındaki rekabettir. Ayrıca I. Çeçen Savaşı'nın etkili komutanları bağımsız veya koordinesiz hareket etmeye başlamışlardır. Değnilmesi gereken diğer önemli nokta, I. ve II. Çeçen-Rus savaşlarında Arap kökenli mücahitlerin de savaşa katılmasıyla Çeçenistan'da mücahitlerin arasında Vehhabi ve tarikat tartışmaları başlamıştır.³¹ Bu tartışmalar II. Çeçen-Rus Savaşı'nda mücahitler arasında ayrışmalara yol açacak kadar etkili olmuş ve günümüze değin güncelliğini koruyarak süregelmiştir. (Özellikle Ramazan Kadirov Ruslara karşı mücadele edenleri Vehhabi olarak nitelendirerek, tarikat inancının yaygın olduğu halktan destek almak istemiştir.³²) Bu ayrışmaların etkisiyle mücahitlerin *"Maşadov'un ulusal ordu kurma fikrine destek vermeyip başlarına buyruk hareket etmeleri, fidye için adam kaçırmaları, Moskova yönetiminin de izlemiş olduğu Çeçenistan'ı istikrarsızlaştırma politikasını pekiştirmiştir. Bunların yanında savaş sonrası bir düzen kurup yaralarını sarmak yerine, savaşı tüm Kuzey Kafkasya'ya yayma yoluna gitmişlerdir. Çeçenistan, Moskova yönetiminin bölgeden çekildiği 1997-99 yılları arasında kendi siyasal kurumsallaşmasını tamamlayıp yaralarını sarmak yerine istikrarsızlık içinde sürüklenmiştir."*³³

Özelde Çeçenistan genelde ise tüm Kuzey Kafkasya'daki petrol ve doğalgaz gibi yer altı zenginliklerinin ve stratejik öneme sahip bu coğrafyanın kaybedilme ihtimali, Rusya için kabul edilemezdi. O sebeple, Rusya Çeçenistan'a saldırabilmek için hem iç politikada hem de dış politikada destek ve meşruiyet arayışındaydı. Moskova yönetiminin ihtiyaç duyduğu meşruiyet kozunu, savaşı tüm Kuzey Kafkasya'ya yaymak isteyen Şamil Basayev ve Suudi kökenli Hattab'ın başını çektiği Çeçen direnişinin önemli komutanları vermiştir. Rusya devleti ile yaşanan sorunları yeni bir savaştan ziyade siyasi arenada çözmeye çalışan devlet başkanı Aslan Maşadov'dan habersiz olarak komuta ettikleri askerlerle 1998 yılında Dağıstan bölgesine girmişlerdir. Burada halkın desteğini almak adına çeşitli toplantılar yapmışlardır. Güney Dağıstan'da

³¹ Timetürk (1), "Çeçen Komutan Vehhabiliğe Karşı Uyarıyor", 22.06.2014, <https://www.timeturk.com/tr/2014/06/22/cecen-komutan-vehhabilige-karsi-uyariyor.html>, (23.7.2018).

³² Youtube, "Kadirov Mücahid Annelerine Camiden Küfür Ediyor", <https://www.youtube.com/watch?v=j1vcz80ZQ5c&feature=youtu.be>, (23.7.2018).

³³ Tanrısever, "Moskova'nın Çeçenistan Çıkamaz Ve Çıkış Arayışları", s. 183-184.

iki köy Basayev ve Hattab'ın etkisiyle şeriat ilan edince, Ruslar tarafından vurulmuştur. Bunun üzerine emrindeki askerlerle Dağıstan'daki Rus askeri üslerine saldırı düzenleyen Hattab ve Basayev, gerekli desteği bulamayınca geri çekilmek zorunda kalmıştır. Cahar Dudayev döneminde anayasasında laiklik ilkesi bulunan Çeçenler yine özellikle Hattab ve Basayev'in etkisiyle devlet başkanı Maşadov'un teklifiyle şeriatı ilan etti. Birbirini takip eden bu olaylar Rusya Devleti'nin isteğini tam olarak karşılamaktaydı.

Son olarak ikinci savaşın başlamasında ve Rusya Devleti'nin Çeçenlere yönelik politikasının belirlenmesinde kilit rol oynayan yeni bir isim vardı. Çeçen komutanların Dağıstan'a sızmasını engelleyemeyen Rus Başbakanı yerine, Rusya iç istihbarat örgütünün başı Vladimir Putin getirildi. Putin'in başbakan olarak gelmesinin ardında Çeçenler'e yönelik politikalar daha da sertleşmiş ve kararlı bir duruş ortaya konmuştur.

3.2.2. Savaşın Başlaması

İlk savaştan çok daha ağır bir savaş olan II. Çeçen-Rus Savaşı'nda Çeçenistan toprakları havadan bombalanırken karadan da abluka altına alınmıştır. Hava bombardımanı esnasında özellikle stratejik hedefler imha edildi. Telefon ve elektrik alt yapıları imha edilerek iletişim ve enerji ağları yok edilmiştir. "Rus uçakları Grozny'deki Hankale havaalanının yanı sıra, Çeçenlerin kontrolündeki 150 askeri üs, 30 köprü, 80 araç, altı televizyon vericisi 250 kilometrelik dağ yolunu bombalayarak etkisiz hale getirmiştir."³⁴

"Bombardıman sonrası yapılan kara harekâtında ise tüm hatlarıyla Çeçenistan'a saldırmak yerine önceden hazırlanmış bir plan dâhilinde askeri harekât yürütülmüştür. Terör, radikal İslam ve ayrılıkçı faaliyetleri önlemek gibi nedenler öne sürülerek başlatılan ancak halkla savaşır duruma gelen söz konusu askeri harekâtın nihai amacının, savaşabilir yaştaki bütün Çeçen erkeklerinin yok edilmesi, çocukların asimilasyonun sağlanması olduğu ortaya çıkmaktadır."³⁵ Ancak Moskova yönetimi kara harekâtına başlamadan operasyonlar sırasında halkın desteğini garanti altına almak istiyordu. Hava harekâtı ve savaş ilanı için Dağıstan olayı kullanılmıştı, ancak kara harekâtında yaşanacak kayıp ve sıkıntılar için kamuoyu desteği şarttı. Eylül ayın içerisinde Rusya'da 4 farklı yerde patlayan 4 bomba Rus kamuoyunu tamamen Çeçenlerin aleyhine çevirmiştir.

Rus kamuoyunda günden güne artan Çeçen karşıtlığı Moskova yönetiminin Çeçenistan'ı tekrar işgal etme kararı almasını kolaylaştırmıştır. Tarihler Ekim 1999'u gösterdiğinde Rusya Federasyonu Başbakanı Vladimir Putin ve Devlet Başkanı Boris Yeltsin Çeçenistan'a karşı yeni bir savaş başlatıldığını ilan ettiler. Savaş ilanının ardından Rus hükümeti ilk olarak Çeçen Hükümeti, devlet başkanı ve meclisini yasa dışı ilan etmiştir. Moskova yönetimi bu adımıyla hem kendisine yasal bir dayanak elde etmeyi hem de uluslararası

³⁴ Tanrısever, "Moskova'nın Çeçenistan Çıkamaz Ve Çıkış Arayışları", s. 184-185.

³⁵ Hasan Kanbolat, "Rusya Federasyonu'nun Kafkasya Politikası Ve Çeçenistan Savaşı", *Avrasya Dosyası, Rusya Özel Sayısı*, Cilt: 6, Sayı: 4, Kış 2000, s. 172.

toplumun tepkisini en aza indirmeyi hedefliyordu.³⁶ Yasa dışı ilan edilen Maşadov yönetiminin barış önerisi ve direnişçilerle mücadele etme teklifi veya uluslararası arenanın sorununun barışçıl yollarla çözülmesi önerisi Putin tarafından kesin bir dille reddedilmiştir.³⁷

Ekim ayının başından itibaren başlatılan operasyonların ilk haftası içerisinde Çeçenistan topraklarının üçte biri alınmıştır. Rus ordusunun, Başkent Grozny'ye 25 kilometre kadar yaklaşması üzerine Çeçenistan devlet başkanı Aslan Maşadov sıkı yönetim ilan etmiş ve tüm Çeçenleri Rusya'ya karşı direnmeye çağırmıştır.³⁸ Fazla kayıp verip kamuoyunda tepki almaktan korkan Rus ordusu yavaş yavaş ilerlemiştir. Rus ordusu tarafından tüm yolları kesilen Çeçen toprakları önce havadan bombalanıp ardından karadan işgal ediliyordu. Peyderpey alınan Çeçen topraklarında büyük şehirlerin ardından sıra başkent Grozny'ye gelmişti. 5 Aralık 1999 tam olarak abluka altına alınan Grozny'ye 11 Aralık'ta operasyonlar başlamıştır. Yoğun bir bombardımanın ardından şehir savunulamayacak hale gelince Rus birlikler harekâtı başlattı. Ancak yoğun bombardımana rağmen Ruslar Grozny'de ciddi bir direnişle karşılaştı. Fakat 3 Şubat tarihinde Grozny'nin yarısından fazlası Rusya Federasyonu'nun eline geçmiştir. Kontrolün Rus ordusuna geçmesiyle Çeçen direnişçiler şehri terk edip dağlara çıkmışlardır; ancak abluka altındaki şehirden çarpışmadan çıkabilecekleri tek yer mayınlı bir alandı. Hem mayınlı alandan çıkmaya çalışanlar hem de çatışarak çıkmayı deneyen direnişçiler ciddi kayıplar verdiler. Direnişin en önemli isimlerinden Şamil Basayev mayınlı alanda bir ayağını kaybetmiştir.³⁹

Çeçenistan'a yönelik operasyonlar başlayıp savaş tüm sıcaklığıyla devam ederken Rusya Devlet Başkanı Boris Yeltsin Aralık 1999'da görevinden istifa etti ve yerine Rusya'da yaşanan terör olaylarının kaynağını Çeçenistan olarak gören ve bunu çözme konusunda son derece kararlı olan Başbakan Putin devlet başkanı olarak seçildi.

Çeçenistan topraklarının büyük şehirleri ve başkenti dahil Rus yönetimine geçmesiyle mücahitler dağlara çekilmiştir. Mücahitlerin dağlara çekilmesiyle beraber savaş şiddetini yitirse de form değiştirerek devam etmiştir. Başından beri tam manasıyla iki ordunun savaşı gibi olmasa da bu şekilde adlandırılan savaş artık bir gerilla savaşına dönmüştür. Kaynaklarda II. Çeçen-Rus Savaşı'nın başlangıç tarihi 1999 bitiş tarihi de 2009 olarak verilmiş olsa da, tam olarak bittiğini söyleyemeyiz. Gerilla mücadelesi hala devam etmektedir. Buna örnek olarak Çeçen direnişçilerin 2014 yılında Grozny'ye yapmış olduğu saldırıları veya Rusya'daki patlamaları gösterilebilir.

3.2.3. Savaşın Sonuçları

II. Çeçen-Rus Savaşı'nın sonuçları Çeçenler için oldukça ağır olmuştur. Bağımsızlık hayali kuran ve kısa bir süre buna sahip olan Çeçenistan ikinci

³⁶ Caner Yeşil, "Sovyet Sonrası Dönemde Çeçen İslami Temelli Müridizm Mi? Yoksa Radikal İslam Terörü Mü?", 2014, s. 11.

³⁷ Yeşil, "Çeçen Sorunu ve Günümüzde Çeçenistan", s. 7.

³⁸ Tanrısever, "Moskova'nın Çeçenistan Çıkmazı Ve Çıkış Arayışları", s. 185-186.

³⁹ Tanrısever, "Moskova'nın Çeçenistan Çıkmazı Ve Çıkış Arayışları", s. 186-187.

savaşla beraber bunu kaybetmiştir. Çeçenistan'dan geriye; göç etmek zorunda kalmış bir halk, hayatını kaybetmiş binlerce sivil ve enkaza dönmüş onlarca yerleşim yeri kalmıştır.

“Çeçen sivil toplum kuruluşlarının tahminlerine göre yapılan bombardımanlardan hasar gören ev sayısı 50.000 fazla, 420 köyden 270'i tamamen 68'i de kısmen zarar görürken 23 ilden 14'ünde harabe görüntüler ağırlıkta olmuştur. [...] Çeçenistan Filtrasyon Kampları Mağdurları Derneği'nin verilerine göre, 1999-2001 yılları arasında 80.000 Çeçen savaşta hayatını kaybetmiş, 30.000'den fazla Çeçen geçici filtrasyon ve toplama kamplarında işkenceden geçirilmiş, 20.000 Çeçen yargısız infaz edilmiş, 6.000 Çeçen'in izi yok edilmiş ve 30.000 Çeçen sakat kalmıştır.”⁴⁰

I. Çeçen Savaşı'ndan sonra nerdeyse durmuş olan ekonomi, II. Çeçen Savaşı'yla daha da büyük boyutlara ulaştı. Rusya devleti birinci savaşta vaat etmiş olduğu yardımı yerine getirmemiş, ancak II. Çeçen Savaşı'ndan galip ayrılmasıyla beraber Çeçenistan Cumhuriyeti'nin Rusya Federasyonu'na entegre olabilmesi amacıyla yeniden inşa ve toparlanması için mali yardımlarda bulunmuştur.

Yapılan katliama ve savaş suçlarına karşı uluslararası kamuoyunun Moskova yönetimine baskı yapacağını ve katliamlara izin vermeyeceğini düşünen Çeçenler yanıldı. Tamamen abluka altına alınıp havadan ve karadan bombalanan, tüm dünyayla iletişimi kesilen ve basın görevlilerinin de girişinin yasak olduğu Çeçenistan'da uygulanan bu duruma uluslararası arenada Ruslara karşı baskı denilebilecek düzeyde bir tepki gelmedi. 11 Eylül saldırılarının bu döneme denk gelmesi, Moskova yönetimi için büyük bir avantaj oldu. Radikal İslam ve terörizmle mücadele edeceğini söyleyen Amerika gibi, Rusya'nın da radikal İslamcı teröristlerle mücadele edeceğini söyleyip Şamil Basayev ve Hattab'ı Usame bin Ladin'e benzetmesi kamuoyunun Rusya'nın lehine dönmesini sağlamıştır. *“Amerika Birleşik Devletleri'nin Afganistan'a müdahalesi, Orta Asya'da askeri ve lojistik üstlerin kurulabilmesi için Rusya'nın yardımı ve onayına karşılık Rusya Federasyonu ve Putin destekledi. Uluslararası kamuoyunda Çeçen direnişi ve el-Kaide arasında çeşitli bağlantılar olduğu iddia edildi.”⁴¹*

Çeçen bağımsızlık hareketi açısından diğer bir olumsuz sonuç ise, I. Çeçen Savaşı'ndan önce Moskova yanlılarını bastırıp Dudayev etrafında birleşen fakat Dudayev'in ölümüyle Maşadov ve Basayev taraftarları olarak ikiye bölünen Çeçen direniş hareketi, ikinci savaşın kaybedilmesiyle gücü ve yönetimi tekrar Moskova destekli gruba kaptırdı.

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin savaşın kesin olarak kazanılmasıyla beraber 8 Haziran 2000 tarihinde Çeçenistan'ı Rusya'ya bağlayan kararı ilan etmiştir. I. Çeçen Savaşı sırasında bağımsızlık hareketinin içinde yer alan ve *“1 Çeçen 10 Rus'u öldürmeden ölmemelidir”* fetvasını veren Çeçenistan müftüsü Ahmet Kadırov Çeçenistan Cumhuriyeti'nin başına getirilmiştir. Dahası, Çeçenistan'da 2003 yılında kabul edilen anayasada Rusya'ya bağlılık, ifade edilmiştir.⁴²

⁴⁰ Yeşil, “Sovyet Sonrası Dönemde Çeçen İslami Temelli Müridizm Mi? Yoksa Radikal İslam Terörü Mü?”, s. 12.

⁴¹ Yeşil, “Çeçen Sorunu ve Günümüzde Çeçenistan”, s. 7.

⁴² Yeşil, “Çeçen Sorunu ve Günümüzde Çeçenistan”, s. 7.

Çeçenistan'ı Rusya'ya bağlayan karar, Çeçen direniş hareketini tamamen bitirememiştir. Dağlara çekilen Çeçen direnişçiler burada örgütlenip organize olmaya başladılar ve gerilla yöntemleriyle mücadelelerini devam ettirmeye başladılar. Gerilla yöntemleriyle savaşan direnişçilere karşı düzenli ordu her an açık hedef olduğundan yetersiz kalmaktaydı. Bu yüzden Rusya Devlet Başkanı Putin, almış olduğu yeni kararlar Çeçen direnişçilerle mücadele etmeyi düzenli ordudan alıp FSB'ye yani istihbarata vermiştir. FSB'nin görevi Çeçen direniş hareketinin öncü kadrosunu bulup etkisiz hale getirmektir.⁴³

3.3. Putin Döneminde Rusya'nın Çeçenistan Politikası

Sovyet Rusya'nın dağılmasıyla beraber yeni dünya sistemine sosyal, siyasal ve ekonomik alanlarda entegre olmakta zorlanan Rusya Federasyonu Çeçenler'in bağımsızlık hareketi nedeniyle yeni sıkıntılarla karşı karşıya kalmıştır. Rus kamuoyu, ekonomik ve siyasal manada sıkıntılı bir süreçten geçildiği için askeri müdahaleye sıcak bakmıyordu. Ancak Moskova yönetimi, çok kısa bir sürede alacağına inandığı Çeçenistan topraklarının sıkıntıları aşmakta yardımcı olacağına inanırken aynı zamanda gelecek dönemdeki seçimlere de bir yatırım olarak görmekteydi.

I. Çeçen-Rus Savaşı, Moskova yönetiminin planladığı gibi gitmedi. İçerideki muhalifleri bastıran ve Rusya Devleti'ne karşı toplu olarak karşı koyan Çeçen halkı Rus ordusuna ciddi kayıplar verdirmişti. Verdiği kayıplardan dolayı çok yavaş ilerleyebilen Rus ordusu hem kendi iç kamuoyuna hem de dış kamuoyuna sivillere zarar vermemek adına yavaş ilerlediğini söylese de ilerleyen günlerde asıl neden ortaya çıkmıştı. Savaşı kaybeden Rusya Federasyonu uluslararası arenada küçük düştüğü gibi içeride de çok ciddi tepkilerle karşılaştı.

Halkın tam olarak desteğini almadan yapılan I. Çeçen-Rus Savaşı'nın sonuçları Yeltsin yönetimine fatura edildi. İkinci savaş başlamadan önce, İç İstihbarat Örgütü FSB'nin başkanı Vladimir Putin başbakan olarak göreve getirildi. Başbakanlık sürecinin başlamasıyla beraber akıllıca siyaset izleyen ve Çeçen sorununu çözmeye kararlı olan Putin, I. Çeçen-Rus Savaşı sırasındaki hatalara düşmemiştir. Çeçen direnişini köklü olarak çözenin Çeçenistan topraklarını direnişçilerden temizlemekle mümkün olduğunu bilen Putin şartların olgunlaşmasını bekledi. Rus kamuoyu Dağıstan, okul, hastane ve tiyatro baskınlarının ardından son olarak Rusya'nın dört farklı bölgesinde patlayan bombalardan Çeçenleri sorumlu tutmuştur. Halk artık yapılacak bir askeri operasyonu desteklemekteydi. Bu destekle Putin saldırıyı başlattı. Birkaç ay içerisinde Çeçenistan'ın başkenti de dahil olmak üzere ele geçirilmiş ve Çeçenistan Rusya'nın bir parçası olarak ilan edilmiştir. Uluslararası arenanın da tepkisiz kalması sağlanmış ve istenilen sonuca ulaşılmıştır. Putin'in bu başarısı halk tarafından ciddi bir teveccühle karşılandı ve Yeltsin'in istifasının ardından Başbakan Putin devlet başkanı olarak seçildi.

Gorbaçov ve Yeltsin dönemindeki politikaların ardından Putin'in kararlı duruşu ve izlediği politikalar ile Kafkasya ve Orta Asya'da yeniden nüfuz tesis edilmiştir.⁴⁴

⁴³ Tanrısever, "Moskova'nın Çeçenistan Çıkamaz Ve Çıkış Arayışları", s. 188-189.

⁴⁴ Ahmet Sapmaz, "Rusya Federasyonu'nun Terörle Mücadele Stratejisinin Kuzey Kafkasya'nın İstikrarı Üzerine Etkileri", *Savunma Bilimleri Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 2, Kasım 2013, s. 5-8.

3.4. Çeçenistan'da Kadirov'lar Dönemi (2001'den Günümüze)

Savaşın uzamasının iç siyasette olumsuz sonuçlar doğuracağını ve halkın tepkisini çekeceğini bilen Putin daha fazla uzamadan köklü bir çözüm arayışındaydı. Savaş sırasında Rusya tarafından tanınmayan ve “terörist” ilan edilen Maşadov hükümetinin boşluğunda yeni bir sivil otorite kurulamaması Moskova yönetimini sıkıntıya sokmaktaydı. “2000 yılının Mayıs ayına kadar bir sivil idare kurulamamıştır. Bu dönemde Rus askeri yetkililer her konuda kendi başlarına kararlar aldıklarından, bu durum halkın kendileriyle iş birliği yapmalarını çok zorlaştırmıştır.”⁴⁵ Çeçen halkının desteğini alabilmenin yolunun yeni bir Çeçen yönetimini oluşturmakla mümkün olacağını bilen Putin geçici bir hükümet kurdurmuş ve başına eski Çeçenistan müftüsü Ahmet Kadirov'u getirtmiştir.

Ancak Moskova yönetiminin Çeçenistan ile alakalı olarak birçok kişiye görev vermesi, bu görev ve yetkilerin nerede başlayıp nerede bittiğini tam olarak tanımlamaması başka bir yönetsel sorunu ortaya çıkarmıştır. Geçici hükümetin başına Ahmet Kadirov, Çeçenistan'ın yeniden imarından sorumlu federal bakan olarak Vladimir Yelagin, başkent Grozny'nin başına Beslan Gantemirov ve bunlara ek olarak Rus askeri yetkililerin Çeçenistan ile alakalı söz hakları vardı, fakat görev tanımlamaları ve sınırları net değildi. Bunlar arasındaki koordinasyonsuzluk ve hatta çekişme Çeçenistan meselesini çözmek yerine daha da kötüleştirmekteydi.⁴⁶

Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Vladimir Putin Çeçenistan'ı içine düştüğü çıkmazdan kurtarmak amacıyla “18 Ocak 2001 günü yeni bir kararname yayınlamıştır. Putin geçici hükümetin başına getirdiği Ahmet Kadirov'u Çeçenistan'daki en yetkili sivil otorite durumuna getirmiş ve Kadirov'u Çeçenistan'daki ekonomik, siyasal ve sosyal durumu istikrarlı hale getirmekle görevlendirmiştir. Putin ertesi gün imzaladığı bir kararname ile Kadirov'un yetkilerini artırmış ve ‘Geçici Çeçene Yönetimi’ ifadesinden ‘geçici’ kelimesini kaldırmıştır. Böylece Kadirov kendisine yardımcı olarak bir başbakan ve tam yetkili bir Çeçen yönetimi atama yetkisi kazanmıştır.”⁴⁷ Yine birkaç gün sonra Putin yeni bir kararnameye imza atarak Çeçenistan'daki askeri operasyonların koordinasyonunu FSB'ye vermiştir.

Putin tarafından Çeçen direnişçilerin bulunarak etkisizleştirilmesi görevi verilen FSB, birinci savaş döneminin liderlerinden olan ve Dudayev'in ölümünden sonra geçici olarak başkanlık yapan Zelimhan Yandarbiyev'i 2004 yılında Katar'da bir suikastle öldürmüştür. Bunun üzerine Çeçen direnişçiler “Rusya'nın kuklası” olarak gördükleri Ahmet Kadirov'u aynı yıl bir bombalı saldırı düzenleyerek öldürmüşlerdir.

Ahmet Kadirov'un öldürülmesi üzerine hızlıca Moskova'ya getirilen oğlu Ramazan Kadirov yaş sınırından ötürü başkan olamadığı için geçici olarak bu göreve biri atanmış, yaşını doldurmasının ardından Ramazan Kadirov göreve getirilmiştir.

⁴⁵ Tanrısever, “Moskova'nın Çeçenistan Çıkmazı Ve Çıkış Arayışları”, s. 186-189.

⁴⁶ Mustafa Karakuş, “Şeriat, Futbol ve Eğlenceyle Uyutan Diktatör”, NTV, 17 Nisan 2012.

⁴⁷ Tanrısever, “Moskova'nın Çeçenistan Çıkmazı Ve Çıkış Arayışları”, s. 186-195; Bkz. *Aljazeera Türk*, “Portre: Ramazan Kadirov”, 20 Aralık 2013, (<http://www.aljazeera.com.tr/portre/portre-ramazan-kadirov>).

Ahmet Kadirov suikastini Şamil Baseyev'in üstlenmesi üzerine babasından sonra başkanlık görevini üstlenen Ramazan Kadirov Çeçen direnişçilere karşı Rusya devleti kadar sert bir politika izlemiştir.⁴⁸ Kendisine bağlı birlikler oluşturarak Çeçen direnişçilere operasyonlar düzenlemiştir. FSB ile bu konuda işbirliği içerisinde olan Ramazan Kadirov, direnişe destek verilmesini engellemek için ciddi baskılar oluşturmuştur. Direnişe destek veren kişilerin ailesini ve akrabalarını rahat bırakmayarak fiili olarak direnişin içindekilerin teslim olmalarına, sempati duyanların ise korkuyla vazgeçmesini sağlamaya çalışmıştır; bu politikaların Çeçenistan'a fayda üretmediğini, şiddet doğurduğunu belirtmiştir.

2007 yılından beri başkanlık görevini yapan Ramazan Kadirov'un ismi Aslan Maşadov ve Şamil Baseyev gibi Çeçen direnişinin en etkili isimlerinin öldürülmesiyle anılmaktadır.⁴⁹ Kadirov, I ve II. Çeçen-Rus savaşları sırasında Orta Doğu'dan gelip Çeçen direnişine katılan mücahitlere ve Vehhabiliğe karşı da savaş açmıştır. Ruslara karşı savaşanları Vehhabi olarak nitelendirmiş, buna karşın tasavvuf geleneğinin yaygın olduğu halktan destek almaya çalışmıştır. FSB ve Kadirov birliklerinin baskıları Çeçen direnişinin destekçilerini farklı yöntemlere sevk etmiştir. Bazı direnişçiler ve aileleri Rusya Federasyonu topraklarından kaçarak Katar ve Türkiye gibi devletlere yerleşmiş ve buralarda lobi faaliyetlerine başlamışlardır. Baskı ve suikastlar buralarda da devam etmiştir. Bazı Çeçen direnişçiler, Cihad anlayışı ve Rusya'ya olan tepkileri ile savaşmayı sürdürmektedir. Bu bağlamda örneğin Suriye'de hem Özgür Suriye Ordusu saflarında hem de Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) saflarında birçok Çeçen savaşmaktadır.⁵⁰ (Kadirov ise Suriye'de bunların aileleri vasıtasıyla geri getirilip, güvenlik kuvvetlerine teslim edilmeleri çağrısında bulunmuş; İŞİD'e karşı da Rusya ile beraber savaşabileceğini duyurmuştur.⁵¹) Yine bazı Çeçenler bölgelerinde yaşamaya ve direniş fikrini canlı tutmaya devam etmektedirler. Kadirov Grozny'nin başkent Moskova'ya kadar güvenli olduğunu söylemesinin ardından bir grup Çeçen direnişçi, başkent Grozny'e girmiş, birçok kamu binasını ele geçirmiş, Rusya'dan gelen destekle de etkisiz hale getirilmiştir.⁵²

Rusya'nın yumuşak karnı olan bu coğrafyada Ramazan Kadirov gibi büyük bir Putin hayranının bulunması Rusya için çok önemlidir. *"Kadirov, Çeçenistan'daki siyasal sistemi kendi kişiliği üzerinden yeniden inşa ederken, toplum da önemli bir yeri bulunan İslami eğilimleri göz önünde bulundurduğunu gösterebilmek amacıyla seküler siyasal bir sisteme sahip olan Rusya'ya bağlı olmasına karşın, İslam şeriatına referansla kanunlar çıkarılmasını ve kararlar*

⁴⁸ Deutsche Welle, "Kadirov Suikastini Basayev Üstlendi", 17.05.2004, <http://www.dw.com/tr/kadirov-suikastini-basayev-%C3%BCstlendi/a-2526592>, (22.7.2018).

⁴⁹ Ramil Mammadov, "Putin, Kadirov ve Basayev Üçgeninde Mashadov'un Ölümü ve Çeçenistan Sorunu", 7 Nisan 2005, <http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/176>, (09.11.2017).

⁵⁰ Murad Batal el Şişani, "Esad Rejimiyle Savaşan Çeçenler", 20 Kasım 2013, *BBC Arapça*, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/11/131120_cecen_suriye, (27.8.2018).

⁵¹ Sputniknews, "Suriye'de Savaşan Çeçenleri Ailelerin Yardımı İle Geri Getirmek Lazım", 28.01.2015, <https://www.google.com.tr/amp/s/tr.sputniknews.com/ortadoğu/201505221015608920/>, (27.8.2018).

⁵² *Habertürk*, "Çeçenistan'da Baskın: Çok Sayıda Polis Öldürüldü", 04.12.2014, <https://www.haberturk.com/dunya/haber/1015795-cecenistanda-baskin-cok-sayida-polis-olduruldu>, (27.8.2018).

alınmasını da sağlayabilmektedir.”⁵³ Tarihsel olarak sürekli Ruslarla yaptıkları mücadelelerle dünya gündemine gelen Çeçenler, Ramazan Kadirov yönetimiyle beraber Rusya’ya olan bağlılıklarıyla gündeme gelmektedir. İktidarda kalabilmesinin Rus merkezi yönetiminin desteğini almaktan geçtiğini düşünen Kadirov, hem Putin’le arasını iyi tutmakta hem de Putin’in yani merkezi yönetimin güçlü kalması için uğraşmaktadır. Buna en iyi örnek 2014 yılında Ukrayna’da yaşanan olaylardır. İddialara göre, Rus yanlısı gruplara destek vermek amacıyla bölgeye Kadirov tarafından silahlı Çeçen birlikler gönderildi.⁵⁴ Kadirov bu iddiaları reddetse de, Ukrayna medyası tarafından bu birliklere ait görüntü ve bilgileri paylaşıldı.⁵⁵ Bir örnek ise Rusya-Türkiye arasındaki uçak krizinde yaşanmıştır. Türkiye’nin 2014 yılında bir Rus savaş uçağını düşürmesiyle başlayan kriz döneminde, Çeçen lider Kadirov Türkiye’yi “*Her defasında dostluk ve işbirliğinden bahsedenler böyle sinsice davranmaz*” cümlesiyle eleştirmiş, daha doğrusu Rusya’ya bağlılığını göstermiştir.⁵⁶

Putin için önemli bir isim olan Ramazan Kadirov bunun farkında olup, bu durumu zaman zaman kullanmaktadır. Mesela Çeçenistan’da Rusya federal polisi teşkilatını istememiş, bunun yerine kendine bağlı siyasi birlikler kurarak kendi siyasi gücünü sağlama almıştır. Çeçenistan Cumhuriyeti kendine ait bir orduya sahiptir ve federal devletten en çok bütçe alan cumhuriyetlerden biridir. Kendisini Putin’e ispat etmenin peşinde olan Kadirov, zaman zaman Moskova yönetimine sıkıntı üretmektedir. Çeçenistan’ın sahip olduğu ayrıcalıkların diğer özerk yapılar tarafından talep edilebilecek olması Moskova için endişe kaynağıdır. Diğer yandan, Moskova yönetimine ve Putin’e yönelik muhalif tutuma sahip olan birçok kişinin susturulmasında ve ortadan kaybolmasında Kadirov’un parmağı olduğuna inanılmaktadır.

Ramazan Kadirov, birçok defa Putin’e olan sadakatini ispatlamıştır. 2016 yılına kadar olan görev süresince kendisine hedef olarak belirlediği Çeçenistan ve Rusya Federasyonu’nu birleştirme işlemini tamamladığını düşünen ve 5 Nisan 2016 yılında görev süresi dolan Kadirov, adaylık konusunda farklı açıklama yapmış olsa da, Putin’in de isteğiyle/talimatıyla başkanlık için tekrar aday olmuş ve kazanmıştır.⁵⁷ Sert söylemleri ile tanınan Kadirov, 2018 yılında Rusya’da düzenlenen Dünya Kupası maçlarında Mısırlı futbolcu Mohammed Salah’ı otelinden alıp stada götürmesiyle de dünya gündemine gelmiştir.

Kapalı bir toplum ve yönetim modeline sahip Çeçenistan’ın sosyal ve ekonomik hayatıyla alakalı çok fazla veri bulunmamaktadır. Kadirov, sahip olduğu ordusu ve Putin’in desteğiyle halk üzerinde ciddi bir otorite kurmuştur. Sovyet

⁵³ Göktürk Tüysüzoğlu, “Putin’in Başının “Tatlı” Belası: Ramazan Kadirov”, *Uluslararası Politika Akademisi*, 7 Mart 2016, <http://politikaakademisi.org>, (10.12.2017).

⁵⁴ Simon Schuster, “Why Chechens Are Fighting Chechens in Ukraine’s Civil War”, May 22, 2015, <http://time.com/3893066/chechens-ukraine-war/>, (27.8.2018).

⁵⁵ BBC, “Ukrayna’da Çeçenler Ayrılıkçılıkların Safında”, 28 Mayıs 2014, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/05/140528_ukrayna_cecen, (11.01.2018).

⁵⁶ Tımetürk (2), “Çeçen Lider Kadirov’dan Türkiye’ye Tehdit”, <https://www.timeturk.com/cecen-lider-kadirov-dan-turkiye-ye-tehdit/haber-96702>, (27.8.2018).

⁵⁷ t24, “Çeçen Lider Kadirov: Putin Ne Derse ‘Emredersiniz’ Derim, Ben Askerim”, <http://t24.com.tr/haber/cecen-lider-kadirov-putin-ne-derse-emredersiniz-derim-ben-bir-askerim>, 330373, (27.8.2018)

ve öncesi dönemde önemli bir petrol gelirine sahip olan Çeçenistan'ın, kendi rezervlerinin azalması ve bölgede yeni petrol kuyularının bulunması ile bu alandaki geliri azalmaktadır. Bunun dışında işleyen bir sanayisi bulunmamaktadır.⁵⁸

Sonuç

Çeçenistan, 17. yüzyılda İslam'ı kabul etmesiyle birlikte Ruslar tarafından baskı altına alınmıştır. Sıcak denizlere inmeyi hayati olarak önemli gören Rusya, bu bağlamda Kafkasya topraklarının kontrol altına alınması gerektiğini öngörmüştür. Osmanlı Devleti'nin bölgedeki hakimiyeti tamamen Ruslara kaptırması ve Şeyh Şamil'in esir düşmesiyle beraber bölgeyi kontrol altına alan Çarlık Rusya'sı, direniş hareketlerini önlemek maksadıyla bölge halkının büyük bir kısmını sürgün edip o topraklara kendi halkını yerleştirmiştir.

Çarlık döneminden Sovyet yönetimine geçişte küçük çaplı ayaklanmalar olsa da bunlar büyümeden bastırılmıştır. Çeçenler, Stalin tarafından II. Dünya Savaşı'nda Almanya ve Rusya arasındaki mücadelede Almanlar ile işbirliği yaptığı gerekçesiyle, zorunlu bir göçe tabi tutulmuş, nüfuslarının çok büyük bir bölümünü yollarda ve gittikleri yerde yitirmişlerdir. Çeçenler Stalin sonrasında ülkelerine dönseler de, bu sürgün hafızalarında kalmıştır.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla beraber başlayan bağımsızlık hareketlerine Çeçenler de katılmıştır. Cahar Dudayev ve Aslan Maşadov gibi bağımsızlık hareketinin liderliğini yapmış kişiler 1944 sürgününü yaşamışlardır. Bir bağımsızlık idealiyle başlayan bu hareketin sonuçları Çeçenler için çok ağır olmuştur. Nüfusunun büyük bir kısmını kaybetmelerinin yanı sıra Çeçenistan topraklarının neredeyse tamamına yakını enkaza dönmüştür.

I. Çeçen Savaşı'nda dünyadan kayda değer oranda desteğini gören ve kendi içlerinde bir olan Çeçenler, Dudayev'in şehit edilmesinin ardından fiili olarak değilse de mücadelede izlenen yöntem bağlamında ayrılmışlardır. Gün geçtikçe belirginleşen bu ayrılıklarla ikinci savaşa giren Çeçenler izledikleri yöntemlerle uluslararası arenadaki desteğini kaybetmiştir. Çeçenlerin isimlerinin adam kaçırmaya, fidye, baskın ve bombalama olayları ile anılmasıyla, dünya kamuoyuna Çeçenlerin terörist ve radikal İslamcı olduğunu inandıran Putin, hem içerde hem de dışarıda ihtiyaç duyduğu desteği bulmuştur. Çeçenistan konusunu çözme noktasında kararlı olan Putin, II. Rus-Çeçen Savaşı'nda Çeçenistan'ı yeniden kontrol altına alarak burada yeni bir düzen tesis edilmesi için uğraşmıştır.

Moskova'nın desteğiyle kurulan Kadirov'lar yönetimi, Çeçen bağımsızlık hareketi tarafından kabul edilmemiştir. Putin ve bu yönetim arasında derin işbirliğinin oluşması ile Çeçen sorunu daha çok Çeçenler'in iç meselesi ve hesaplaşmasına evrilmiştir. Tarih boyunca Rusya yönetimi zayıfladığı veya krize girdiği her dönemde Çeçenler ayaklanmıştır. Ancak bu ayaklanmalar hep bastırılmıştır. Petrol ve doğalgaz boru hatlarının geçiş güzergâhında bulunan Çeçenistan'ın bağımsızlığını ilan etmesinin Rusya için kabul edilebilirliği yoktur. Bünyesinde oldukça fazla sayıda farklı etnik kimlikler barındıran Rusya'nın

⁵⁸ Esther Hartbrich, "Çeçenistan'da Oğul Kadirov Dönemi", *DW*, Nisan 2007.

egemenlik korkusu vardır ve bu bağlamda olası bir Çeçenistan bağımsızlığının topraklarındaki diğer halklara örnek teşkil edebileceği düşünülmektedir.

Çeçen-Rus ilişkisinin geleceği çerçevesinde öngörülebilir ki, 144 milyona karşı 2 milyon nüfuslu; teknoloji, eğitim ve ekonomik olarak Rusya ile karşılaştırılma şansı olmayan Çeçenistan'ın bu ülke ile savaşması bir intihardır. Özellikle II. Çeçen Savaşı'nın ardından el-Kâide ile ilişkilendirilen Çeçen direnişçilerin var olan dünya konjonktüründe bağımsızlığı silahlı mücadele yoluyla elde etmesi mümkün değildir. Bu sadece genç nesillerin kaybedilmesine sebep olacaktır. Çeçenistan, emperyalist devletlerin silahlarını tatbik ettikleri bir bölge haline gelmek veya gençlerini sadece silahlı çatışmalarla meşruiyetini sağlamaya çalışan gruplara kurban etmek yerine, ülkelerini daha ileriye götürüp idealleri için çalışan, dünya siyasetine ve ekonomisine hakim gençler yetiştirmelidir. Ancak her manada dışa bağımlı ve üretemeyen bir toplumla bu zor görünmektedir. Silah yerine siyaset ve ekonominin gücü keşfedildiği zaman bu sorun farklı bir boyuta geçiş yapabilir, aksi takdirde sürekli kendisini tekrarlayacaktır. Vatanperverlik ile yıkıcı savaşçılığı ayırmaya çalışan fakat "kraldan çok kralcı" görünen Kadirov'lar yönetimi bunu da hesap etmelidir.

Kaynaklar

- Aljazeera Türk, "Portre: Ramazan Kadirov", 20 Aralık 2013, (<http://www.aljazeera.com.tr/portre/portre-ramazan-kadirov>).
- ALTUN, Fatih Mustafa: "Çeçen Sorunu ve Rusya'nın Terörle Mücadele Politikaları", (t.y.), <http://www.academia.edu/>, (12.12.2017), s. 1-16.
- BADDELEY, John F.: *The Russian Conquest Of The Caucasus Paperback*, Nabu Press 2010.
- BBC, "Ukrayna'da Çeçenler Ayrılıkçılıkların Safında", 28 Mayıs 2014, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/05/140528_ukrayna_cecen, (11.01.2018).
- BUDAK, Mustafa: "Çarı Dize Getiren Kafkas Kartalı", *Vuslat Dergisi*, Sayı: 198, Aralık 2017.
- "Çeçen Komutan Vehhabiliğe Karşı Uyarıyor", <https://www.timeturk.com/tr/2014/06/22/cecen-komutan-vehhabilige-karsi-uyariyor.html>, (27.12.2017).
- Cumhuriyet*, "Kafkaslar ve Balkanlar'da Acı Dinmiyor", 21 Nisan 2009, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/56876/Kafkaslar_ve_Balkanlar_da_aci_dinmiyor.html, (11.12.2017).
- ÇEÇEN, Anıl: *Çeçenistan Dosyası*, Yeni Avrasya, Ankara 2002.
- ÇETİNBAŞ, Nüzhet: "İmam Şamil ve Müridizm", Mart 2006, <http://www.vuslatdergisi.com/yaziDetay.php?id=1550&slD=55&year=2006&month=3>, (22.12.2017).
- DEUTSCHE WELLE: "Kadirov Suikastini Basayev Üstlendi", 17.05.2004, <http://www.dw.com/tr/kadirov-suikastini-basayev-%C3%BCstlendi/a-2526592>, (22.7.2018).
- EL ŞİŞANİ, Murad Batal: "Esad Rejimiyle Savaşan Çeçenler", 20 Kasım 2013, *BBC Arapça*, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/11/131120_cecen_suriye, (27.8.2018).
- Habertürk*, "Çeçenistan'da Baskın: Çok Sayıda Polis Öldürüldü", 04.12.2014, <https://www.haberturk.com/dunya/haber/1015795-cecenistanda-baskin-cok-sayida-polis-olduruldu>, (27.8.2018).
- HARTBRİCH, Esther: "Çeçenistan'da Oğul Kadirov Dönemi", *DW*, Nisan 2007.
- KANBOLAT, Hasan: "Rusya Federasyonu'nun Kafkasya Politikası Ve Çeçenistan Savaşı", *Avrasya Dosyası*, *Rusya Özel Sayısı*, Cilt: 6, Sayı: 4, Kış 2000.
- KARAKUŞ, Mustafa: "Şeriat, Futbol ve Eğlenceyle Uyutan Diktatör", *NTV*, 17 Nisan 2012.
- LİEVEN, Anatol: *Chechnia: Tombstone of Russian Power*, New Haven: Yale University Press, 1999
- MAMMADOV, Ramil: "Putin, Kadirov Ve Baseyev Üçgeninde Maşadov'un Ölümü Ve Çeçenistan Sorunu", 07.04.2005, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/176/putin_kadirov_ve_basayev_ucgeninde_mashadovun_olumu_ve_cecenistan_sorunu, (18.12.2017).
- ORAT, Jülide Akyüz - TANRIVERDİ, Mustafa: "Kafkaslardan Kars'a Hüzünlü Yolculuk", 146. Yılında 1864 Kafkas Göçü (Savaş ve Sürgün), Yıldız Teknik Üniversitesi, 2014, (http://www.academia.edu/10546491/1864_Kafkas_Tehciri_Kafkasya_da_Rus_Kolonizasyonu

Sava%C5%9F_ve_S%C3%BCrg%C3%BCn_Caucasian_Exodus_of_1864_Russian_Colonization_of_Caucasia_War_and_Exodus_)

ÖZBAY, Rahmi Deniz: “Kuzey Kafkasya’dan Göçler ve Türkiye’de Kafkasyalılar”, Abdül-
latif Çeviker - Faruk Bal (Editör), *Türk İslam Dünyasında Göç ve Göç Yönetimi, Akademik
Kitaplar*, 2016.

ÖZEN, Özcan - AKINHAY, Osman (Der.): *Çeçenistan: Yok Sayılan Ülke*, Everest Yayınları,
İstanbul 2002.

ÖZEY, Ramazan: *Kafkasya ve Kafkas Ülkeleri Coğrafyası*, Pegem Akademi, Ankara 2017.

SAPMAZ, Ahmet: “Rusya Federasyonu’nun Terörle Mücadele Stratejisinin Kuzey Kaf-
kasya’nın İstikrarı Üzerine Etkileri”, *Savunma Bilimleri Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 2, Kasım 2013.

SCHUSTER, Simon: “Why Chechens Are Fighting Chechens in Ukraine’s Civil War”, May
22, 2015, <http://time.com/3893066/chechens-ukraine-war/>, (27.8.2018).

SEELY, Robert: *Russo-Chechen Conflict, 1800-2000: A Deadly Embrace*, Frank Cass Pub-
lishers, London 2001.

SHASHANİ, Mohammed: “1944 Çeçen Sürgününün Altmış Altıncı Yıldönümü”, [http://
www.waynakh.com/tr/2010/02/1944-cecen-surgununun-altmis-altinci-yildonumu/](http://www.waynakh.com/tr/2010/02/1944-cecen-surgununun-altmis-altinci-yildonumu/),
(25.12.2017).

SİRİN, Pontus, “The Battle for Grozny: The Russia Invansion of Chechnia, December
1994-December 1996”, Ben Fowkes (Ed), *Russia and Chechnia The Permanent Crisis*, Mac-
millan Press Ltd, London 1998.

Sputniknews, “Suriye’de Savaşan Çeçenleri Ailelerin Yardımı İle Geri Getirmek La-
zım”, 28.01.2015, [https://www.google.com.tr/amp/s/tr.sputniknews.com/ortadogu/
201505221015608920/](https://www.google.com.tr/amp/s/tr.sputniknews.com/ortadogu/201505221015608920/), (27.8.2018).

ŞAHİN, Liaisan: “Rusya Federasyonu’nun Etnik ve Dinsel Yapısı”, *Marmara Türkiyat
Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 2, Sonbahar 2016.

TANRISEVER, Oktay F.: “Moskova’nın Çeçenistan Çıkmazı Ve Çıkış Arayışları”, *Avrasya
Dosyası*, Cilt: 6, Sayı: 4, 2001.

TAYMAZ, Erol: *Çeçenistan’da Gelişen Olayların Tarihsel Arka Planı*, İnsan Yayınları, An-
kara 1995.

TEMİZKAN, Abdullah: “Kuzey Kafkasya’da Müridizmin Kurumsallaşması Ve Gazavat”,
Karadeniz Araştırmaları, Sayı: 25, Bahar 2010.

_____ : “Kuzey Kafkasya Müridizmi, Müridizmin Yayılma Stratejisi ve Feo-
dal Beylerle İlişkileri”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 2, İzmir 2009.

_____ : “Osmanlı Devleti İle Rus Çarlığı Arasında İmam Mansur”, *Sufi
Araştırmaları*, Mevlana Düşüncesi Araştırmaları Derneği, Sayı: 18, [http://www.academia.
edu/](http://www.academia.edu/), (8.12.2017).

Timetürk (1), “Çeçen Komutan Vehhabiliğe Karşı Uyarıyor”, 22.06.2014, [https://www.
timeturk.com/tr/2014/06/22/cecen-komutan-vehhabilige-karsi-uyariyor.html](https://www.timeturk.com/tr/2014/06/22/cecen-komutan-vehhabilige-karsi-uyariyor.html), (23.7.2018).

Timetürk (2), “Çeçen Lider Kadirov’dan Türkiye’ye Tehdit”, [https://www.timeturk.com/
cecen-lider-kadirov-dan-turkiye-ye-tehdit/haber-96702](https://www.timeturk.com/cecen-lider-kadirov-dan-turkiye-ye-tehdit/haber-96702), (27.8.2018).

TİSHKOV, Valery: *Chechenya: Life In A War-Torn Society*, University of California Press,
London 2004.

TÜYSÜZOĞLU, Göktürk: “Putin’in Başının “Tatlı” Belası: Ramazan Kadirov”, *Uluslararası
Politika Akademisi*, 7 Mart 2016, <http://politikaakademisi.org>, (10.12.2017).

t24, “Çeçen Lider Kadirov: Putin Ne derse ‘Emredersiniz’ Derim, Ben Askerim”, [http://
t24.com.tr/haber/cecen-lider-kadirov-putin-ne-derse-emredersiniz-derim-ben-bir-askerim](http://t24.com.tr/haber/cecen-lider-kadirov-putin-ne-derse-emredersiniz-derim-ben-bir-askerim),
330373, (27.8.2018).

ULUDAĞ, Süleyman: “Müridizm”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 32, Türkiye Diyanet
Vakfı, İstanbul 2006.

ÜLGER, İrfan Kaya (Editör): *Putin’in Ülkesi: Yeni Yüzyıl Eşiğinde Rusya Federasyonu
Analizi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2015.

VURUCU, Ayça Günkut: *Muş İlindeki Kafkas Kökenli Halklar*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Nisan 2014.

YAPICI, Utku: “Tarihsel Süreç İçerisinde Rus-Çeçen Sorunu”, [http://www.kafkasevi.
com/index.php/article/detail/52](http://www.kafkasevi.com/index.php/article/detail/52), (22.7.2018).

Yenicihan Word Press.com, “Çeçenistan’ın Bağımsızlık Mücadelesi”, [https://yenicihan.
wordpress.com/2017/05/18/osmanlinin-yikilisiyla-dogan-sorunlar-1/](https://yenicihan.wordpress.com/2017/05/18/osmanlinin-yikilisiyla-dogan-sorunlar-1/), (12.11.2017).

YEŞİL, Caner: “Çeçen Sorunu ve Günümüzde Çeçenistan”, *(Rapor)*, 2005.

_____ : “Sovyet Sonrası Dönemde Çeçen İslami Temelli Müridizm Mi? Yok-
sa Radikal İslam Terörü Mü?”, 2014.

YOUTUBE: “Kadirov Mücahid Annelerine Camiden Küfür Ediyor”, [https://www.youtu-
be.com/watch?v=j1vcz8OZQ5c&feature=youtu.be](https://www.youtube.com/watch?v=j1vcz8OZQ5c&feature=youtu.be), (23.7.2018).